

“Primera relación”

p. 1-30

Domingo Francisco de San Antón Muñón Chimalpain
Cuauhtlehuanitzin

*Primera, segunda, cuarta, quinta y sexta relaciones
de las Différentes histoires originales*

Silvia Limón (presentación y edición), Josefina García Quintana,
Miguel Pastrana y Víctor M. Castillo F. (edición)

México

Universidad Nacional Autónoma de México
Instituto de Investigaciones Históricas

2003

168 p + [LIV] p.

(Serie de Cultura Náhuatl. Fuentes 11)

ISBN 970-32-0629-8

Formato: PDF

Publicado en línea: 26 de junio de 2019

Disponible en:

http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/404/relaciones_histoires.html

D. R. © 2019, Universidad Nacional Autónoma de México-Instituto de Investigaciones Históricas. Se autoriza la reproducción sin fines lucrativos, siempre y cuando no se mutile o altere; se debe citar la fuente completa y su dirección electrónica. De otra forma, se requiere permiso previo por escrito de la institución. Dirección: Circuito Mtro. Mario de la Cueva s/n, Ciudad Universitaria, Coyoacán, 04510. Ciudad de México

Primera relación

[p. 1, f. 1r]

1ª Relacion

N[ican ompehua]¹
[ilhuic]atl yhuan [tlal]ticpactli yhuan yn achto totatzin
Adan yhuan yn achto tonantzin [Eva]. Auh ymanel camo ynemacpa
ynic nican motlalliz, yece ca huel totech monequi y nican ti
tlaca yn ipan nueua españa, yn timacehualtin ynic timochin
tin ticmatizque ca ça cepa yn chihualloc yn tlallitica ço
quiyotica xinachtli, yn mitohua motenehua achto tlacameca
yotl, yn itech otiquizque, otitlacatque, ytech otitla
camecayohuaque yn tixquichtin yn i[pa] cemanahuatl
titlaca tlalticpac; maçonellihui yn *gentiles*,
yn t[lateoto]canime yn intech tiquiç[a], in
otech[ce]tilloz yn tehuantin y nican
titlaca mexico tenoc[htit]lan
yhuan ynic yen[ohuian] tla
ca yn altepehuaq[ue]
yn ip[an] nueua
españa
†

[Ynic cen]tlamantli tla[tol]li [y]uh ca tenonotzalliztli [t]ey...
...ch.....ztli yn.. .. yn achto amoxtli yn icencahualliz ch... .. ynin
amoxtlachihualliztlacuilloliztli ca nica yuh monequi y tech yn
cecentetl amoxtli ma on ye peuhc[a teno]notzaliztli yxtlamatilliztli
ynic yehica ynic qu[ele]huizque canazque ytech momatizque i
yehuantin amoxpohuanime yn quipo.huazque amoxtli, quit[az]que
yn tley ceceyaca cecentetl ypan uncan momati.

¹ Propuesta apoyada tanto por la N y rasgos iniciales como por el contexto y la forma como Chimalpain solía comenzar sus relatos. En adelante pondremos entre corchetes el texto reconstruido y puntos suspensivos para indicar las partes ilegibles.

[p. 1, f. 1r]

Primera relación

[Aquí comienza el discurso de la creación]¹ del Cielo y de la Tierra y de nuestro primer padre Adán y nuestra primera madre Eva. Y aunque no sean sus dones de los que aquí se trate, empero, mucho nos conviene a los que habitamos aquí en Nueva España, los que somos macehuales, para que todos sepamos que sólo una vez fue hecha con tierra, con barro, la simiente, la que se dice, la que se llama primer linaje humano, de la que salimos, nacimos, por la que constituimos linaje todos los que estamos en el mundo, los que habitamos en la Tierra; aunque es verdad que de los *gentiles*, que de los idólatras salimos, después seremos unificados nosotros los habitantes de aquí de Mexico Tenochtitlan y los de todas partes, pobladores de la Nueva España
†

El primer relato es como información el arreglo del primer libro esta escritura y hechura del libro,² porque en esta forma conviene aquí que, respecto de cada uno de los libros, esté el comienzo de la información, del conocimiento, para que por esto los deseen, los tomen, reflexionen sobre ellos los lectores, los que leerán los libros, quienes verán lo que por cada uno de ellos allí se sabe.

¹ Versión ampliada tanto por los rasgos iniciales como por el contexto y la forma como Chimalpain solía comenzar sus relatos. En adelante pondremos puntos suspensivos para indicar las partes ilegibles.

² Vertimos a la manera colonial: *amoxtli* como libro y *tlacuilociztli* como escritura.

Auh ca yuhquin yn achto quitohua, quitenehua ynic yehuatzin çan iceltzin y nelli teutl, *Dios*, yn quichihuillitzin çan iceltzin ne-cuitilloni yximachoni, mochipa cemicac, ca huel yuh yez toyollo ynic yehuatzin quimochihuilli yn ilhuicatl, yhuan tlalticpactli yhuan yn ixquich yn quexquich tlamantli mochihua, yn axca yn ipa[n] c[e]manahuatl, ca yxquich tlamantli ytetzinco huallehua; auh ca yehuatl o ypampa ynic tipehua yn itechpatzinco yn totecuiyo² *Dios*. Auh ye quin çatepa mitoz motenehuaz, yn iuh nen[que] achto totatzin Adan yhuan yn achto tonantzin [Eva yhuan] yn [o] mopilhuatique, mo-xinachoque y nohuian yp[an cema] // *nahu[atl]* [p. 2, f. 1v] [Ypa yn cemanahuatl] yhuan yxi... ..tle yn ipa xih[ui]tl mochiuh yn ipa ...liz yn icpa... .. yn ipa ytoca N[oe] yn mitohua motenehua [tlau]c y ... quin m[iyec] tla[man]tli mochiuh yn yuh ye oc neçiz mottaz yn ipa iquac yn ipan cahuitl yn ay[e]mmoh[ueca] yhuan yn ac[a tlaltic]pac yn ay[e]mo hualmomaca y[e] titzintlan yn y nelli *Dios* [yn] tlaçopiltzin temaquixtiani yhuan tl[e] yn ipa xihuitl [mo]tlacatillitziño [...]³ Yn queni yceltzin totecuiyo *Dios*, yehuatzin tzintillizpehuallitli quimochihua y[n i]xquich yn que[x]quich [tlamantli ca] yuhqui moyollotique cannel ... quilnamique ..cauh tlaca catca yn itechpatzinco y[c] tl[ac]atzin *Dios*.

CAPITULO ACHTO ≈

Ynic oniquittac tz.n...quilli yn yehuatl ynic yehica ypampa yn oc cenca tlaquauh y.h.atl yn.. cenca monequi yn itzintillizpeuhcapa yn ipan in...chi.. amoxtlacuillollizpa yn mitoz motenehuaz yn oqui. .y.m. .. ytechpa yn ixquich yn quexquich tlamantli yn o.[ca]tqui y huel achto ycatzinco ypampatzinco tlamochihua ca yehuatzin yn icel te[o]tl *Dios* yn tlatatilizpan y.h.ca tzintillitziño ...y.n..pa.n.yn. yn mochi .. ixquich tlachihualli auh yn itechpa[n] yn iuhquin yn tla.... yn yuhqui huaqui yn tla ca... .. yn..lliliz ytlani... .. ypampa ynic quich...hua ...lnamiquizque yehuantin *christianotin* ca tlapan... huaica ynin huey nahua.... ynal ynic ca..il..tizque quichihuazque yn [cenca] yectica qualiztica [mela]huaca ...m ... y neltillitziño yn ixquich on... yhuellitziño yn *Dios* auh .. yehuantin yntla yn ..a.catiz ...yn mitohua motenehua *gentiles* ompa ..tech yn axca.. tla[qu]auhnahuatilli yn machiyotl tlacui..yn yuhqui yehuatl ytoca Platon yn i[pa] yn amox[tli] ytoca Aristo[teles] y[n i]pa inic quitohua ca y moch

² En el original aparece siempre abreviado: *tt*°.

³ Espacio en blanco en la misma línea.

Y es así que el primero dice, menciona que él y solamente él, el verdadero *téutl*,³ *Dios*, él solo creó lo que es reconocible, lo manifiesto para siempre jamás, pues así se hallará bien nuestro corazón, porque él se dignó hacer el Cielo y la Tierra y todas cuantas cosas se hacen ahora en el mundo, pues todas las cosas provienen de él; y es por ello por lo que comenzamos nosotros, por disposición de nuestro señor *Dios*. Y ya después se dirá, se referirá, cómo vivieron nuestro primer padre Adán y nuestra primera madre Eva y cómo se volvieron progenitores, se volvieron semilla por todas partes [p. 2, f. 1v] en el mundo, y también lo que sucedió en el año durante en tiempo del de nombre Noé, se dice, se menciona después, muchas cosas sucedieron tal como más adelante aparecerá, se verá allá en cuando en su tiempo todavía no ... no lejos y aquel que todavía no viene a darse en la Tierra entre nosotros, el verdadero *Dios*, el preciado hijo, salvador de la gente y cuál es el año en que se dignó nacer [] como el único *Dios* nuestro señor, quien al principio del comienzo se digna hacer tantas cuantas cosas que en esta forma se manifestaron, pues es así como lo recordaron ... personas que fueron gracias a la venerable persona, a *Dios*.

Capítulo primero ~

Por lo que miré él, es porque por él es mucho más muy conveniente que al principio de su comienzo en ... al tiempo de escribirse el libro se dirá, se mencionará, de él tantas cuantas cosas existen originalmente que por él, por su causa, se hacen, porque él solo es *téotl*, es *Dios*, al tiempo de hacerse humano, como principio todas cuantas cosas hechas. Y es por su mediación que así como así como seco es por eso por lo que recordarán ellos, los *crístianos*, porque ... mucho más esta gran porque lo harán con mucha rectitud, con bondad, derechamente la verdad todo ... el poder de *Dios*. Pero .. si ellos... .. se dicen, se llaman *gentiles* allá orden riguroso, el modelo así como el de nombre Platón en el libro ... el de nombre Aristóteles ... en el que dice que

³ Se conserva el término náhuatl para evitar la reiteración de la palabra Dios que le sigue.

[yn] ixquich yn tle y mi[to]z motenehuaz yn ixquich tlamantli yn cenca aco tlacpac .. tlatolli ca yuhto ytechpantzinco peohuaz ynhuan n... cenca yn ipan. Auh [yto]ca *Epistola*] yn on [qui]tohua yhuan ynca ..hua[lo]z..ica..ey ytla cen // *tlamantli* [p. 3, f. 6r] Ytla centlamantli iye ticnequi yc ticchihuazque yhuan yn tlei yc⁴ ye titlatozque yn qualli yectli yez ytechpatzinco yn ticpehuazque yn totecuiyo *Dios* ynic yehuatzin ycel teutl *Dios*. Auh ca no yhuan ytla yn cenca aco tlacpac ca yn itlatzontequilliz yn itenananchuilliz,⁵ yn mitohua motenehua ypa yn *isentencias* yn iyamauh yn itoca Sophocles *poeta tragico* quitohuaya:

—Ca ça niman amotle oncatqui qualli yectli ytzonquizca yn inpa⁶ pepeuhcayotl yn iquac totecuiyo *Dios* yn achtopa ytlacamo huallehua yehuatzin ytechpatzinco yn tlachihualliztli.

Auh oncan in yc pehuac hualla y nohuian yn ipa cemanahuatl y y[e] quimo[no]chillia⁷ yn totecuiyo *Dios* yn ipa yn itzitzinpeuhcaca yn ixquich yn quexquich tlamantli yn tley mochihua. Auh ynic [no] tiquitta yn iquac tiquiça yn tochan anoço ye tinenemizque otlipa ca titomachiyotia yca yn Sancta Cruz ytechztzinco titocahua yn *Dios* yhuan yn ipa yn tlei ticchihua yn quenin iuh *tichristianostin* auh yn tlateotocanime yn *gentiles* yca yn tlei yn innemachiyotilliz yehica yn itechpa in ca oncatca quipie yn oc centlamantli inemachiyotiliz.⁸ Auh ca no yuh quichihuaya yn itoca silla cihuatl ytech ticpia ticana neyxcuitilli machiyotl y momoztla ye yohuatzinco ynic [mo]quetzaya⁹ ycochiyan niman huia callaquia oc cecni callitic xomolco motzatzaquaya; yntla yn itequacuilhuan yn iteohuan oncan yntech moca-huaya quintlatlauhtiaya yn itechpa yevatl¹⁰ yhuan yn ipa yn itequihuh yn inemocihui[a]¹¹ yhuan yn ipan mochi yn ixquich yn tle yn quichihuaz yn ixquich ypa cemilhuatl.

Auh i yehuantin yn aquique tlacuilloque yn cenca ye huecauh mochipa pehuaya ytechpatzinco ycatzinco yn *Dios* ynic yehuatzin *Dios*. Auh i yehuatl ytoca Diogenes Laercio yn ipa ynnemilliz yn tlamatinime, yn mitohua motenehua *philosophos*, i ye quitoz quitenehuaz yn itzinpeuhcaca yn tlamachilliztli *philosophia*,

⁴ Sobrepuesto: *yn tlei yc*.

⁵ Palabra con mancha y rotura.

⁶ La final *pa*, sobrepuesta.

⁷ Palabra con mancha y rotura.

⁸ Palabra sobrepuesta.

⁹ Rotura.

¹⁰ En el margen izquierdo: *vatl*.

¹¹ Rotura.

todo, todo lo que se diga y se refiera, todas las cosas muy elevadas ... palabras, puesto que así ... por él comenzará ... mucho en él. Y la de nombre *Epístola* ... dice y ... si algo [p. 3, f. 6r] deseamos realmente, para que lo hagamos y para que de ello digamos algo bueno, algo recto, será por él por quien lo comencemos, por nuestro señor *Dios*, puesto que sólo él es *téutl*, es *Dios*. Y ciertamente, también algo muy elevado es el juicio, la respuesta, que se dice y menciona en los papeles de las *Sentencias* del de nombre Sófocles, *poeta trágico*, quien decía:

—Ciertamente ninguna cosa es buena, recta, en el término de los comienzos, cuando nuestro señor *Dios* era primero, sino parte de lo que concierne a él, de la creación.

Y entonces, desde que comenzó, desde que llegó, por todas partes del mundo invocamos a nuestro señor *Dios* al principio de todas las cosas que se hacen. Y por esto, también vemos que cuando salimos de nuestra casa o estamos a punto de andar por el camino, nos signamos con la *Santa Cruz*, por ella nos encomendamos a *Dios* y es por ella que lo que hacemos es a la manera de nosotros los *cristianos*, pero los *idólatras* y *gentiles* con la que es su señal, porque la que fue señal de ellos guarda otro significado. Y, ciertamente, también así lo hacía la de nombre Sila, mujer de quien guardamos, tomamos ejemplo y señal, que cada día, ya al amanecer, cuando se levantaba de su lecho, en seguida iba y se metía en otro lado, en el interior de la casa, en el rincón se recogía; si confiaba en sus ídolos, en sus dioses, allí les rogaba por ella y por el esfuerzo de su trabajo y por todo lo que haría durante la jornada.

Y ellos, quienes escribieron hace ya mucho tiempo, siempre comenzaban con y por *Dios*, puesto que él es *Dios*. Y aquel de nombre Diógenes Laercio, en la vida de los sabios, de los que se dicen, se llaman, *filósofos*,⁴ a punto de hablar, de referirse al principio del conocimiento, de la *filosofía*, en seguida, al dar comienzo, hace ver a

⁴ En la Edad Media el término *filósofo* era aplicado a los pensadores de la antigüedad grecorromana. Véase Miguel Ángel Sobrino Ordóñez, *Catálogo de títulos honoríficos*.

niman n ic ca n[e]pehualtia yn quiteyttitia quitenextillia yn quen i yehuatzin teoixtlamachilliztintli yn totecuiyo *Dios* yn quichiuh tlatolpeuhcatenonotzalliztli yn ipan iamauh oncan¹² quito. Auh ca i yehuantin achto yn iuh tlamanitique yn yuh quichihuaya, ca teopixque catca *gentiles*¹³ yn tlalallehuiaya yn ixquich tlamanitli ca teoyotl ca nel tlamachilliztli aco tlacpac ca yhuan huel tlecotica ca ytla huelti quitztimotlallican [p. 4, f. 6v] Ca ytla huel tiquitztimotlallican y nahuatilli tlalticpac yn totech pouhqui ynic titlaca ca y manel yehuantin tlateotocanime yn *gentiles* anoço yehuantin *christianostin* yn tiquimitaca, ytechpatzinco pehua yn totecuiyo *Dios*, ca nel yehuatzin tzinpeuhcayotzintli ytepechotzin yn ixquich qualli yectli. Auh i yehuantin in o tiquimonteneuhque mochintin tlateotocanime *gentiles* yn quimomachiztitzinoque yn icel teutl *Dios*.

Auh y nican tlayacac motlallia yehuantin yn aqui que yn qui çatepa yn oyuhque catca yn tlacuilloque yn intla *christianostin* yn iuhqui yhuatl qualli yectli itechpa ticana ticpia neltilliztli yn itoca fir¹⁴ Lactancio Firmiano, auh ca ynic quitzinpeuhcayoti yn quicuillo amoxtli yn quitocayoti *Divinas instituciones*, ca ytechpatzinco ycatzinco yn peuh totecuiyo *Dios*. auh ça no yuhqui mochihuilli i yehuatzin Sanct Eusebio, yn amoxtli quimicuillhui ycatzinco peuh yn totecuiyo *Dios*.__

Auh camo notech monequi ynic cenca nictlapihuiz yn ipan in nicmiyequilliz yn tlatolli. Auh ca ytla nel catle on yeni yn tley mitoz ca huellixquich yezquia ontlamantli neyxcuitilli ytlatoltzin quimotlallili i yehuatzin sanct Augustin ynic quimotlalli yn ipa yn itzinpeuhcapa yn amoxtli quimicuillan yn itoca *libro de la ciudad de Dios* quitoznequi ytechpa tlatohua yn ialtepetzin *Dios* niman ynic comopehualtillia yn quimotenextillilia yn queni oncatqui quimopiellia ome altepetl yn *Dios* yn mitohua ome *ciudad*. Auh cecentlamantin yn ipan nemi tlaca. Auh ynic ceccan ca ompa yn ilhuicatl ytic ihuan ynic ocan¹⁵ nican tlalticpac. Auh yn ilhuicac quimotocayotilli Hierosalem auh yn tlalticpac quimotocayotilli ynic nohuian cemanahuac Babylonia. Auh¹⁶ yn ipa ynic ceccan ompa moyetzinoticate yn *santos* me yhuan yn *angelos* me. Auh yn occecni yn ic ocan ypan nemi yn ayectin yn aqualtin yn tlatlaco huanime yhuan no yn ipa yn *iconfession* tzin yn ineyolmellahualliztzin yn quimicuillhui ca huel centel

¹² Palabra sobrepuesta.

¹³ Palabra sobrepuesta.

¹⁴ Palabra tachada.

¹⁵ Léase: *occan*.

¹⁶ Palabra sobrepuesta.

la gente, manifiesta a la gente cómo la sabiduría divina, nuestro señor *Dios*, generó el discurso inicial que está en sus papeles, donde lo dijo. Y aquellos que primero dispusieron las cosas en esta forma, que así lo hacían, eran sacerdotes *gentiles* que favorecían todo lo que es divino, pues la verdadera sabiduría está en lo más alto y, además, al ser tan elevada, [p. 4, f. 6v] es algo que justamente debemos considerar norma en la Tierra a la que pertenecemos en cuanto que somos humanos; pues aun siendo idólatras *gentiles* o *cristianos* los que hemos visto, comienzan por nuestro señor *Dios*, porque ciertamente él es el origen del principio, base de todo lo bueno, lo recto. Y aquellos que hemos mencionado, todos idólatras, *gentiles*, presintieron al único *téutl*, a *Dios*.

Y aquí se asienta, en primer lugar, a los que finalmente fueron escritores, si fueron *cristianos*, como aquel bueno y recto del que tomamos, guardamos la verdad, el de nombre Lactancio Firmiano pues, ciertamente, al dar inicio al libro que escribió, que llamó *Divinas instituciones*, comenzó por y gracias a nuestro señor *Dios*. Y de la misma manera se dignó hacer San Eusebio, quien comenzó el libro que escribió gracias a *Dios* nuestro señor. ___

Y no me es conveniente que abunde mucho en ello, que acreciente el discurso. Pero, si hubiera algo que decir, serían suficientes dos ejemplos, los que se dignó asentar en su discurso el venerable San Agustín cuando registró al principio del libro que escribió, cuyo nombre es *Libro de la Ciudad de Dios*, que quiere decir que en él se habla del *altépetl* de *Dios*, enseguida se digna comenzar, se digna mostrar cómo son los dos *altépetl* que se digna guardar *Dios*, que se dicen dos *ciudades*. Y en cada una de ellas viven personas. Y la primera está allá en el interior del Cielo y la segunda aquí en la Tierra. Y a la del Cielo nombró Jerusalén y a la de la Tierra nombró, hacia todas partes del mundo, Babilonia. Y en el primer sitio es donde moran los *santos* y los *ángeles*. Y, por otra parte, en el segundo lugar es donde viven los perversos, los malvados, los pecadores y, además, en sus *Confesiones*, en sus *neyolmelahualiztzin*,⁵ se dignó escribir algo

⁵ A la letra “enderezamiento del corazón” y, según Molina, “confesión”.

quipanahuia yn oc cequi amoxtil huellacpac ca yn quimochihuilli Sanct Augustin ynic mopehualtia quimitalhuia:

—Ca cenca ticenquizca hueyztintli yn tehuatzin totecuiyo *Dios*. Auh ca cenca tihuecapanolloni hualca ynic tiyectenehualloni yhuan cenca huey y mohuellitzin; amo y aca quin on ca huellitiz quipohuaz [p. 5, f. 7r] quipohuaz yn moteotlamachilliztin. Auh yece huellixquichica on yn¹⁷ quinequi yn tlalticpac tlacatl ic mitzmoyectenehuilliz yehica ca oc ceccan motlachihualtzintzinhuau.

Auh yn ayemo huecauh yn omonemiltique tlalticpac yehuantin ocatca yn amoxtil yectecpananime yn cenca yxtlamatini yn itoca celio Rodiginio yn ipa yn iyamauh oquicuillo ytoca *Lectiones* yn amoxtil oncan quinextia yn queni huellonca tohueynahuatil tomamal yn ixquich yn quexquich tlamantli ipa yn iuhqui yehuatl ipa tlachihualliztli çaçan quexquich nepapa cenchihualliztli yn quen in iuh ypa tlacuillolliztli peohuaz itechpatzinco *Dios* ynic yehuatzin *Dios*. Auh ca yhuan yn itoca Baptista Egnacio yhuan yn itoca Antonio Sabelico yn amoxtil quicuilloque y neyxcuitilli yn mitohua motenehua *Exemplos* onca yttallo ca peuhque ytechpatzinco yn *Dios*. Auh yeçe tle ic monequi tle yaz¹⁸ yn i neyxcuitillo yn tlalticpac tlaca auh ytla huel yehuatzin yn totecuiyo *Dios* ytechpatzinco ticpia ticana yn huelyolqui nalquizqui yn atle iuhqui ynamic yn octacatl machiyotl ynic quimonahuatilli amapan quicuilloz yn ichihualloca cemanahuatl yn i yamatlacuillocatzin yhuan *coronista* yn itocatzin Moyses *propheta*, ynic quimonahuatilli: ma yehuatl yc¹⁹ pehua ycemanavatl.²⁰ Auh ynic quimitalhuia yn ipa amoxtil yn achto yn tlatzintillizpeuhcapa quimochihuilli yn ilhuicatl yn totecuiyo *Dios* yhuan yn tlalticpactli: auh atle ytla oncan ipa yc motlanamictilli yma ytla oc centlamantica tlananamiquilliztlatoltica. Auh ye onmottac ye oyttaloc yn ixquich tlamantli yn tlaneltilliztli yn octacatl machiyotl, auh ca no yuh nica-cicaytta y nehuatl ca no nonpehuaz yhuan ytechpatzinco yn totecuiyo *Dios* oc cenca yehuatzin yhuictzinco.

Auh ca nel niquicuillohua yn itzinpeuhcayo yn ixquich tlamantli yn intlamanitilliz yn inyelliz yn tlalticpac tlaca yhuan yn inteone-milliztica yhuan yn itechpa y mochi yn ixquich tlamantli oncatqui yhuan yn ac yehuatl yn itechpa yn ittalloz yn nez. Auh ca tlaquauh ye in ca cenca monequi yn iuh mochihuaz i yehuatl in yehica ypampa

¹⁷ Agregada en el margen izquierdo.

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ Sobrepueta la c.

²⁰ En el margen derecho: *manavatl*.

que es superior a lo del libro que está justamente arriba, pues lo que hizo San Agustín fue comenzar diciendo:

—Absolutamente grande eres tú, *Dios* nuestro señor. Y muy digno de ser ensalzado, mucho más de ser alabado y enorme es tu poder; nadie jamás [p. 5, f. 7r] será capaz de calcular tu sabiduría divina. Y no obstante todo eso, quiere el hombre en la Tierra alabarte porque es una parte de tus criaturas.⁶

Y de aquellos que no hace mucho tiempo vivieron en la Tierra, que se dedicaron a ordenar correctamente los libros, el muy prudente de nombre Celio Rodiginio escribió en sus papeles las llamadas *Lecciones*,⁷ libro donde muestra cómo es precisamente nuestra gran ley, nuestra carga, todas cuantas cosas hay en ella, pues así como en el acto de crear, sin importar la diversidad de la creación, de la misma manera, en la escritura se comenzará por la voluntad de *Dios*, porque él es *Dios*. Y también el de nombre Baptista Egnacio y el de nombre Antonio Sabélico escribieron el libro de *neixcuitilli*,⁸ que se dice, que se nombra *Exemplos*, en el cual es evidente que comenzaron por *Dios*. Y, sin embargo, es conveniente que las personas en la Tierra sigan tomando ejemplo, y si por el mismísimo *Dios* nuestro señor guardamos y tomamos al que vivió plenamente, al que trascendió, al que no tiene igual, al que es medida, que es modelo, es porque ordenó a su escribano y *coronista* de nombre Moisés, *profeta*, que escribiera en el papel su creación del mundo desde que ordenó: “Que comience el mundo”. Y por eso en el libro dice primeramente, al principio del comienzo, que *Dios* nuestro señor se dignó hacer el Cielo y la Tierra, y nada hay que se le haya igualado, ni siquiera con otra cosa, ni con palabras favorables. Y ya que se vio, que fue visto que todo es prueba, medida, modelo, y puesto que también yo lo comprendo así, entonces yo también voy a comenzar por nuestro señor *Dios*, muy apegado a él.

Y en verdad yo escribo el origen del principio de todas las cosas, las costumbres, el modo de ser de las personas en la Tierra, así como su conducta religiosa y en relación con ésta todas cuantas cosas existen y lo que de ella ha sido visto y manifiesto. Y es en extremo conveniente que esto se haga así porque es gracias a él, pues justamente

⁶ *Confesiones*, t. I, c. I, párrafo 1.

⁷ *Lectionum antiquarom*.

⁸ “Ejemplos”. Se deja el término náhuatl para evitar la redundancia.

12 PRIMERA, SEGUNDA, CUARTA, QUINTA Y SEXTA RELACIONES

ca cenca huelloc yehuatl yn tlayocoyani yn quimochihuillia yn itzinpehualloyo yn inelhuayo y mochi yn ixquich tlamantli yn nepapa oncatqui Auh ca yehuatzin yn totecuiyo *Dios*

Auh yehi//ca [p. 6, f. 7v] Auh yehica yn tlalticpac tlaca ca çan tequitl yxquich ytoltecatlachichihcatzitzinhuan yn *Dios* yn iuhqui yevatl ypan pouhque ynneneuhca yn tepozquauhtlateconi yn itoca *sierra* yhuan yn tepoztlatetzotzonalloni yn itoca *martillo* yhuan yn tepoztlayxcuicuihualloni tlayxmanalloni yn itoca *escoplo* toltecatlachichihualloni ynic mochihua mocenteca mocemixmana yn iuhqui yehuatl on yn ce yolloacicamachice yn toltecatl *maestro* yn quitlalli yn quitlalli²¹ ca motztiuh yn itoltecatlachihuatl²² yn itlamachiyotil. Auh ca yehuatzin yn totecuiyo *Dios*, auh y tlalticpac tlaca yn iuh omi to ca ytoltecatlachichihcatzintzinhuan ca çan tequitl ytechpa ytzitihui yn ixquich tlamantli yn itlachihualtzin yn itlaycoyaltzin²³ ynic yehica tlacenteca tlacemixmana yn ixquich ipa tlachihualli. Auh yn christianostin cemixquich yca aco centlacpac yn quimocuititzinohua yn quimiximachillia yn *Dios* yn queni huel yehuatzin.²⁴

[p. 7, f. 4r]

Nican onpehua yn innemilliztzin yn achto
totatzitzinhuan Adam yhuan Eua

Ypa cempohualli omei 23. mani metztli *Março* ychihualloc yocoyalloc yn Adam.

Yn ipa amoxtli yn itoca *Sabiduria* quitohua yn teoamoxtli yn Adam quimochihuilli yn totecuiyo *Dios* yc quimochichihuilli yc quimixquechilli ca²⁵ yntatzin yn ixquichtin tlalticpacpli ypan nemi, auh ca quimoquixtilli yn ipa yn itlapilchihual yn itlatlacol quichiuh. Auh yc momati yttallo yehica ynin tlaneltilliztli ca mellahuac *catholica* yhuan neltoconi ca iyehuatzin Adam ca quimochihuilli tlamacehualliztli *penitencia* yn itechpa yn itlapilchihual yn itlatlacol. Auh ca tlapopolhuilloc ca momaquixti, auh ompa moyetztica yn ilhuicac quimocentlamachtitzinotica yn totecuiyo *Dios* yn intlantzinco yn *isanctostzitzinhua*. Auh yn ipampa yn ipan in amoxtli huelloncan

²¹ Repetido en el original.

²² Léase: *itoltecatlachihual*.

²³ Léase: *tlaycoyaltzin*.

²⁴ Se interrumpe el texto a medio folio y sin terminar el renglón.

²⁵ Palabra sobrepuesta.

él, el creador, es quien genera el principio, la raigambre de todas cuantas cosas diferentes existen y, ciertamente, él es nuestro señor *Dios*.

Y [p. 6, f. 7v] porque los hombres de la Tierra no son más que operarios *tolteca* de *Dios*, tal como cuentan para él, a ellos corresponden el cortador de metal para madera de nombre *sierra*, y el golpeador de metal de nombre *martillo*, y el tallador de metal, el pulidor, de nombre *escoplo*, instrumentos de *tolteca* con los que se hace, se junta, se empareja, tal como aquel que tiene entendimiento pleno, el *toltécatl*, el *maestro*, dispuso que se fuera viendo su hechura *tolteca*, su sello. Y puesto que él es nuestro señor *Dios*, y los hombres de la Tierra, como se dijo, ciertamente son sus operarios *tolteca*, tan sólo verán todo lo que es su obra, lo que es su creación, para que por ello ordenen, dispongan de todo lo que hacen. Y por todo lo que está arriba, los *cristianos* se dignan acatar, se dignan reconocer a *Dios* justamente como es él.

[p. 7, f. 4r]

Aquí comienza la vida de nuestros primeros
padres Adán y Eva

Durante el 23 del mes de *marzo* fue hecho, fue creado Adán.

En el libro cuyo nombre es *Sabiduría*, dice el libro divino⁹ que *Dios* nuestro señor se dignó crear a Adán, con lo cual lo dispuso, lo constituyó en el padre de todos los que viven en la Tierra, y que se dignó librarlo de su falta, del pecado que cometió. Y por lo que se sabe y es visto, porque esta afirmación es verdaderamente *católica* y digna de crédito, él, Adán, ciertamente hizo merecimiento, *penitencia*, por su falta, por su pecado. Y por eso fue perdonado, por eso se salvó, y está allá en el Cielo glorificando a *Dios* nuestro señor al lado de sus *santos*. Y es por esta razón que en el libro, precisamente en

⁹ Chimalpain designó a la *Biblia* con el término *teomoxtli*, “libro de dios o divino”.

pouhqui yn ipan in ynemilliz tlalticpac tlaca, ma motlalli yn inemilliztin Adam achto; yn ayemo aquin aca occe tlatatl *Patriarca* huey tetatzin tlacamecayotica. Auh ca nel mochintin mochiuhque²⁶ ypilhuan auh no yehuatzin mochiuh yntatzin yn mochintin tetahuan. Auh ca yuhquin y momachiyotia y tle yn itechpa yehuatzin Adam yhuan ytechpa Eua yn quimicuilhui yehuatzin *Moyses propheta* yn ipa yn itzinpeuhcayopa yn tlacamecayotl yn mitohua motenehua *Genesis* yhuan y tle yn oc no oquimicuilhuique yn çano ytechpan in oc ceccan ymixcoyan yn teotlamatinime yn *Doctorestin* yn in nemilliztin i yehuatl yn ipan iuhqui in.

Capítulo yc ontlamantli. Ynic chihualloc yocoyaloc cemanahuatl yhuan yn ixquich tlamantli tlachihualli yn quimochihuilli totecuiyo *Dios* yn ipa chiquacemilhuatl, auh yc acic tlanqui yn quimochihuilli Adam.

Ynin tlatolli ma yximacho ma huel neyollotillo ca cenca // *qualli* [p. 8, f. 4v] Ca cenca *qualli* cenca mahuztic yn ihiyotzin yn itlatoltzin yn totecuiyo *Dios*; cenca yectli cenca *qualli* yn tetlamachtin n yn tecuiltono. Ma huel ximocaquitican yn amixquichtin yn antlalticpac tlaca:

Ca i yehuecauh yn totecuiyo *Dios* ayaquihuantzín,²⁷ moyetzinotatca çan oquiceltzin, çan oquiyotzin yn moyomayetzinotatca, ayatle catca yn ilhuicatl yhuan yn tlatlicpactli yhuan yn ixquich yn onoc yn cemanahuac, ayatle catca ca çan oquiceltzin yn totecuiyo *Dios*. Auh niman quimitalhui:

—Ma nicchihua ma nicyocoya yn ilhuicatl yn tlatlicpactli.

Auh ma huel ximocaquitican, yn amixquichtin, yn antlalticpac tlaca, ynic moman yn ilhuicatl yhuan yn tlatlicpactli ca ytlachihualtzin yn totecuiyo *Dios*, ca ytlatoltzin. Auh yn totecuiyo *Dios* yehica yn quimitalhui, yn çan iceltzin, yn çan iyotzin yn mochihuellitzin,²⁸ yn quimochihuillia quimitalhui ypan Lunes:²⁹

—Ma mochihua yn ilhuicatl yhuan tlatlicpactli.

Niman hualmoman çan oquihcan³⁰ ayatle ypan mochihua ayatle yhuicallo mochiuhtoc yn iuh axcan tlaonoc yn xihuitl yn quahuitl yn

²⁶ Decía *mochintin*, pero fue corregido.

²⁷ Léase: *ayac ihuantzin*.

²⁸ Palabra manchada en parte.

²⁹ A partir de aquí, alguien numeró en el margen izquierdo los días de la semana.

³⁰ Léase: *oc yuhcan*.

el lugar dedicado a la vida de los hombres en la Tierra, se asentó primero la vida de Adán; antes que ninguna otra persona, la del *Patriarca*, la del gran padre en el linaje. Y es verdad que todos vinieron a ser sus hijos y también él se convirtió en padre de todos los padres. Y es así como se confirma lo que acerca de Adán, y también acerca de Eva, se dignó escribir el *profeta* Moisés en el principio del linaje humano, que se dice, que se llama, *Génesis*, y lo que también escribieron, en el lugar que les corresponde, los que saben de *Dios*, los *doctores*, acerca de la vida de él, tal como fue.

Capítulo segundo. De cuando fue hecho, fue creado el mundo y todas las cosas creadas que se dignó hacer nuestro señor *Dios* en seis días. Y que concluido, acabado, se dignó formar a Adán.

Estas palabras deben ser dadas a conocer, deben ser encomendadas a la memoria, [p. 8, f. 4v] pues son muy buenas, muy admirables, son el aliento, la palabra de nuestro señor *Dios*; son muy rectas, muy buenas, ennoblecen, enriquecen. Escuchen bien todos ustedes, ustedes que son hombres de la Tierra:

Hace mucho tiempo nadie estaba junto a nuestro señor *Dios*, él se dignaba estar completamente solo, únicamente él existía por sí y para sí, nada existía aún: el Cielo y la Tierra, y todo lo que hay en el mundo, nada existía aún, únicamente nuestro señor *Dios*. Y en seguida dijo:

—Haga yo, forme yo el Cielo, la Tierra.

Y escuchen bien ustedes, todos ustedes, hombres de la Tierra: cuando se dispuso el Cielo y la Tierra fue por la creación de nuestro señor *Dios*, por su palabra. Y nuestro señor *Dios*, porque se dignó decirlo, porque él solo, únicamente él es todopoderoso para hacerlo, dijo en *lunes*:

—Hágase el Cielo y la Tierra.

Luego que [la Tierra] vino a disponerse, es un lugar tal en el que aún nada se produce, de nada aún está fungiendo como recipiente, tal como ahora están las yerbas, los árboles, los cuadrúpedos que

manenenque ypan nemi. Auh ilhuicatl yn iuh quimitalhuia miye-
quintin teotlamatinime *Doctores* me yhuan mitohua yn ipa teotlanel-
tilliliztli yn *concilio Lateranense* mochiuh ypampatzinco i yehuatzin
Papa yn itocatzin Innocencio *tercero*, ypantzinco ymochiuh *concilio*,
ynic moneltillia ca quimocepanchihuilli yn totecuiyo *Dios* yn ilhuicatl
no niman iquac quinmochihuilli yn *angelos* me tlachihualtin cenca
mahuiztique chipahuaque.

Auh yn ic opa³¹ motlatolti ypan *martes*³² yn quimonahuatilli yn
atl yn ipan yn cemilhuatl ynic catca yn ixquich tlalticpactli yc tlapa-
chihuitmanca tentimanca yca yn atl çan aytic catca yn ipa yn itlacpa
yn tlalticpactli. Auh yn ipampa yuhqui in catca tlalticpactli, amo ca
huel mochihuaya ynemian yn tlalticpac tlaca, ynic no ye ica³³ oncan
tlamochihuaz, oncan tequimacoc yn mitohua monehua³⁴ *elementos*
yhuan ynixce³⁵ yn ixquich yn oc // *cequi tlamantli* [p. 9, f. 5r] yn
ixquich yn oc cequi tlamantli yn tlachihualli quimonahuatilli iyehua-
tzin tlachihualle yn atl ma quicahua yn inetlalliayan yn iyeyan yn
oncan chihualloc, auh ma monechico oc cecni tlatic auh ma quica-
hua yn tlalticpactli ma neci. Auh yn atl yuhqui ce tlatatl tlamatini
ynic tlayximatiz yhuan yuhqui nacace ynic tlacaquiz yhuan yuqui³⁶
yn icxe ynic choloz, auh ca ça huel ceneyxcueyoniltica yn quitlalcahui
tlalticpactli yn iyeyan yn iyonoyan yn onca chivalloc yn intech pohuia.
auh ompa miquani yn oncan yn axcan nonca mani yn huey atl.

Auh yn iquexpa³⁷ motlatolti, ypan *miercoles*,³⁸ yquac yn quimo-
nahuatilli iyehuatzin tlachivalle yn tlalticpactli ma quitlacatilli ma
quixhualti yn ixquich tlamantli nepapa quahuitl celtic yn quauhxitl.
Auh çan ixquich yca ynin ytlanahuatiltzin yn tlachihuallecatzintli,
amo ma yca yn xinachtli, amo no yca yn tlalchihualiztli, auh ayemo³⁹
no ye yca yn itotonillo yn tonatiuh yhua yn tetonalmacani, yn inca
tlamochihua *planetas* yn cicitlaltin, auh yehica cayemo no chihua-
lloya. Auh niman quixhualti yn tlalticpactli yn ixquich cecentlamantli
quahuitl celtic, yn xihuitl, yn xochitl, yn quauhxiuitl, ynic yez yn
ichihuca yn imanca yn ipallehuilloca yn ipayo yn tlallotica çoquiyo-
tica tonacayo.

³¹ Léase: *oppa*.

³² A esta altura, en el margen izquierdo: 2.

³³ Sobrepuesto *ica*.

³⁴ Léase: *motenehua*.

³⁵ Palabra tachada.

³⁶ Léase: *yuhqui*.

³⁷ Léase: *ic expa*.

³⁸ A esta altura, en el margen izquierdo: 3.

³⁹ La *a* sobrepuesta.

en ella viven. Y del Cielo, tal como se dignan decirlo muchos *doctores*, conocedores de Dios, y como se dice en la afirmación divina del *Concilio Lateranense* que se realizó por voluntad del *papa* de nombre Inocencio *Tercero*, en cuyo tiempo se realizó el *Concilio*, lo que se comprueba es que *Dios* nuestro señor al mismo tiempo que hizo el Cielo también se dignó formar a los *ángeles*, creaturas muy maravillosas y puras.

Y la segunda vez que habló, en *martes*, retiró las aguas en un día, porque toda la tierra permanecía cubierta, estaba llena de agua, toda el agua estaba en la parte superior de la tierra. Y porque así estaba la tierra, porque no podía formarse la morada de los hombres en la tierra, para que también con ello se produzcan cosas allí, para que sean repartidas allí las funciones de los que se dicen, de los que se nombran *elementos* y de todas las demás [p. 9, f. 5r] cosas, las creaturas, el mismo hacedor ordenó al agua que dejara su lugar de asiento, su lugar de estar, en donde fue creada, y que una vez reunida en otra cavidad, deje lugar a la tierra, que aparezca. Y el agua, como una persona apta para conocer las cosas, y como quien tiene orejas para escuchar y como quien tiene pies para correr, en un abrir y cerrar de ojos dio lugar a la tierra, a su sitio, a su extensión, en donde fue hecho lo que les correspondía.¹⁰ Y a donde se desplazó, allí está ahora extendido el mar.

Y la tercera vez que habló, en *miércoles*, fue cuando el mismo Creador se dignó ordenar a la tierra que hiciera nacer, que hiciera brotar todos los diferentes árboles tiernos, los arbustos. Y todo esto fue sólo por mandato del Creador, no por semillas, tampoco por la acción de la tierra y ni siquiera por el calentamiento del Sol ni de los que dan *tonalli* a la gente, los *planetas* y estrellas por los que se producen cosas, porque aún no habían sido hechos. Y en seguida, la tierra hizo brotar a todos, a cada uno de los árboles tiernos, las yerbas, las flores, los arbustos, para que fueran la hechura, la disposición, el provecho, el remedio, mediante tierra y lodo, de nuestro cuerpo.

¹⁰ Se entiende que a las creaturas.

Auh ynic napa motlatolti, ypan *Juebes*,⁴⁰ quimitalhuitzino yn totecuiyo *Dios*:

—Ma mochihuacan yn tlahuiltin yn ilhuicatitech ynic yehuatl quitlahuilliz tlalticpactli.

Auh çan ixquich yca n in cencamatl tlatolli niman hualquiz yn tlanextli, yn huehueyntin, yn tonatiuh yhuan metztli, yhuan yn hualchollohua tlahuizcalpa, yn tetlanextillia citlalli, yhuan yn oc cequintin tetonalmacani yn motocayotia planetas cicitlaltin; yhuan quinmochihuilli yn ixquichtin yn oc cequin,⁴¹ yn amo ça quexquichtin, yn amo çan tlapohualtin yn cenca tlanextia cicitlaltin, yn cenca tlaqualnextitoque, yn amo mach iuhqui yn ixquich nepapa xochitl, yn quimotlallili ilhuicatitech yn tonatiuh, huey tlahuilli, ynic yehuatl yez tetlanextilliz, tlanextli yn ipa cemilhuittl. Auh y metztli, tlahuiltepitzin, ynic yehuatl tetlanextilliz, tlanextli yn ipa yohualli yn quinmo // *chihuilli* [p. 10, f. 5v] yn quimochihuilli; yhuan cicitlaltin ompa yn quimotlallili chicuetylhuicapa⁴² auh yn metzli quimotlallili ypa yn achto ylhuicatitech auh yn tonatiuh ytech ynic nauhtetlanepanolti ylhuicatl yn quimotlallili; auh huelloncan, imonecyan, yn quimotlallili huel qualcan, ynic motlalli yn ilhuicatitech, yn nepantla yn ixquichtin yn ilhuicame ynic yehica ypampa ynic tecepa tlanextilliz.

Auh ynic macuilpa yn motlatolti, ypan *viernes*,⁴³ yquac quimitalhui:

—Ma mochihuacan ma tlacatican yn atitlan yn mimichtin yn huehueyntin yhuan yn tepitoton yhuan yn totome.

Auh yn mimichtin mocauhque oncan yn atitla, centlanitemoque, auh yn totome patlanque, acopa yaque, quinmoteochihuilli yn totecuiyo *Dios*. Auh cecentlamantli yn quinmomaquilli yn inyelliz, yn intlacatilliz, ynic mozcaltizque tlapihui yezque.

Auh i yehuatzin sanct Augustin quimitalhuia yn impa yn ompa yn itocayocan atitlan, ynic mocaqui amo çan ixquich ytechpa yn tlalticpacca yn hueyatl yn atoyatl yn ameyalli, ca çano yhuan ytechpa

⁴⁰ A esta altura, en el margen izquierdo: 4.

⁴¹ Sobrepuesto *ce*, pero faltó la final *tin*: *cequintin*.

⁴² Decía *chihuca auh teylhuicapa*, pero fue corregido tachando y agregando lo pertinente.

⁴³ A esta altura, en el margen izquierdo: 5.

Y la cuarta vez que habló, en *jueves*, se dignó decir nuestro señor *Dios*:

—Háganse los alumbradores en el Cielo para que alumbren la Tierra.

Y en seguida, sólo con una palabra, vinieron a salir las luces, las muy grandes, el Sol y la Luna, y la que viene a desaparecer al alba, la Estrella que alumbra, además de los otros dadores de *tonalli* que se llaman *planetas*, estrellas; asimismo, se dignó hacer todas las otras, las muchas, las innumerables estrellas que tanto brillan, que tanto están adornando, más que todas las diferentes flores. Se dignó colocar por el Cielo al Sol, gran lumbrera, para que sea claridad de la gente, luz en el día; y a la Luna, pequeña luz, la creó para que fuera claridad de la gente, luz en la noche; [p. 10, f. 5v] y además, a las estrellas las puso allá por el octavo cielo, y a la Luna le dio lugar en el primer cielo, y al Sol lo colocó en la cuarta superposición del Cielo. Y precisamente allí, a su debido tiempo, lo puso en el lugar más conveniente, puesto que quedó en el Cielo, en medio de todos los cielos para que, por eso, alumbre al conjunto de la gente.

Y la quinta vez que habló, en *viernes*, dijo entonces:

—Háganse, nazcan en el agua los peces, los grandes y los pequeños, y también las aves.

Y a los peces que se quedaron allí en el agua, que bajaron a lo profundo, y a las aves que volaron, que fueron a lo alto, los bendijo nuestro señor *Dios*. Y a cada uno Dios se dignó darles su manera de ser, su modo de reproducción para que crezcan, para que se multipliquen.

Y San Agustín dice del espacio en que están que es el lugar de nombre *atitlan*,¹¹ puesto que se entiende no sólo toda la gran agua, los ríos, los manantiales que están sobre la Tierra, sino también la

¹¹ Literalmente: “en el agua”.

tlatohua moqaqui yn ehecaticpac yn ontetzahua, yn epotoctli, yn apoctli quichihua yn tleco nican tlalticpac. Auh ca ytech inin yn tlacatque mochiuhque yn totome in iuhqui mimichti;⁴⁴ auh ynic mota⁴⁵ moneltillia ynin yehica ypampa yn manenenque tlalticpac ca ytech tlacatque, ytech mochiuhque yn mimichtin atitla, yn oncan tlacematicate, auh çano yuhqui yn totome hehecaticpac, ca nel huel yehuatl ynencia; yhuan quimitalhuia oc cequi ca huel qualli yc quina-miquico yn ineneuhca yn chihualloque cemilhuil ypa yn totome yhuan yn mimichtin, ynic huayolcayotl yntechpa ca yn patlantinemi yhuan yn matlanellohua atitlan. Ca yuhqui mitalhuia yn sanct Augustin yhuan yn itoca Ruperto Abbad.

Auh ynic chiquacepa yn motlatolti, ypa *sabado*,⁴⁶ yn quinmochihuilli totecuiyo *Dios* yn ixquichtin manenenque yn tlalticpac nemi ynic ye mochintin cepa manenenque. Auh yn oquimochihuilli yn ixquich tlamantli yn, auh ça tlatzacan⁴⁷ ça tlacaltilliztzonquizcayotl yc tlanqui yn ixquich tlamantli yn itlachihualtzin yuhqui ynic motlatzonquixtilli motlatzonmanilli, quimonequilti yn quimochihuilliz yn tlatatl. Auh maçonellihui yn ixquich tlamantli yn oc cequi tlachihualli, yn ypa yn quimimachil // *tique* [p.11, f.2r] Yn quimimachiltique yn quimocepahuillique yn ichihualloca yn imeixtintzitzin teotlacatzitzinti *personas*. Auh yece oc achi hualca huelloccecan centlamantli yn ipan cahuitl i ye quimochihuilliz yn tlatatl, quitohua yn ipa teamoxtlacuilloli mocepantlallitzinoque yn iuh quen i yez mononotzinoque quimolnami-quillitzinoque yn im eyxtintzitzin teotlacatzitzintin, yn *divinas personas*, *sanctissima trinidad*; yn tetatzin quimonochi[li]⁴⁸ yn tepiltzin yhuan yn *spirito santo*, quinmolhuillitzino:

—Ma ticchihuacan yn tlatatl yn tixiptla, yn topatillo, ynic yehuatl ynpan yez i ye ixquich quitlacamatizque yn iuhqui yn intlatocayo yez yn mimichtin yn atlan onoque yhuan yn totome yn ehecaticpac nemi yhuan i manenenque yn tlalticpac nemi.

Auh ca cenca hualca, ynic quimohuecapanilhui huellacpac, ca yn tlatatl, ca nellihui quimolnami-quillitzinoque yn imeixtintzitzin teotlacatzintzinti, yn *divinas personas*, ya motlatoltitzinoque yn iuh mochiuhaz, yn iuh quiçaz yn itlacaquizca, yn itlatlalliloca, yn iuh mocopinaz, yn ça hueliuhcatzintli teutl *Dios*.

⁴⁴ Las tres palabras sobrepuestas.

⁴⁵ Léase: *motta*.

⁴⁶ A esta altura, en el margen izquierdo: *ç*.

⁴⁷ Léase: *tlatzaccan*.

⁴⁸ Rotura.

que se dice y se entiende que se condensa sobre el viento, las emanaciones, el vapor de agua que produce el fuego aquí en la Tierra. Y [dice] que ciertamente en él nacieron y se hicieron las aves así como los peces; y que esto se ve, esto se verifica porque ciertamente los cuadrúpedos nacieron en la tierra, los peces se hicieron en el agua, donde están sumergidos, y que de igual manera las aves están sobre el aire, pues en verdad es su modo de vida; además, dice otro tanto que es muy bueno porque vino a encontrar la igualdad del día en que fueron creados las aves y los peces, pues el parentesco entre ellos es que vuelan y nadan en *atitlan*. Ciertamente así dicen San Agustín y el de nombre Ruperto Abad.

Y la sexta vez que habló, en *sábado*, nuestro señor *Dios* se dignó crear a cuantos cuadrúpedos viven en la tierra, a todos los cuadrúpedos de una vez. Y cuando se dignó crear todo esto, y al final, al término de la obra, al concluir todo lo de su creación, así, llegando al final, poniendo término, quiso crear al hombre. Y dado que de todas estas cosas era otra creatura, [p. 11, f. 2r] las *Personas*, las tres venerables personas divinas se dignaron disponer, se pusieron de acuerdo en su creación. Pero más que el asunto del tiempo en que crearía al hombre, en la escritura del libro divino se habla del momento en el que se reunieron las tres personas de Dios, las *divinas personas*, la *Santísima Trinidad*, se pusieron de acuerdo, reflexionaron la manera como sería; el Padre convocó al Hijo y al *Espíritu Santo*; les dijo:

—Hagamos del hombre nuestra imagen, nuestra representación,¹² para que estando sobre ellos¹³ en todo lo obedezcan, para que sea como el *tlahtocáyotl* de los peces que están en el agua y de las aves que viven en el aire y de los cuadrúpedos que viven en la tierra.

Y más aún, en cuanto lo encumbró a lo más alto, como hombre, tal como lo pensaron las tres personas de *Dios*, las *divinas personas*, al punto expresaron que así se haría, que así surgiría su apariencia humana, su conformación, que así se copiaría, precisamente, la naturaleza divina de *téutl*, de *Dios*.

¹² En vez de "semejanza", como dice la *Biblia*, en virtud del sentido del verbo *patilloitia* que registra Molina.

¹³ Los animales.

22 PRIMERA, SEGUNDA, CUARTA, QUINTA Y SEXTA RELACIONES

Auh yn imellahuaca i yehuatl in cenca qualli, mahuiztic yn ichihualloca, ynic tlaquetzalli yn tlacatl quimomaquilli yn itlacnacayo moquetztinemi, ycatinemi. Auh yn ixayac tlapac ynic huel conittaz yn ilhuicatl, auh ynic conittaz conellehuiz yn amo yn nemactic, yn amo yntech pouh yn ixquichtin manenenque ynic nemi mochintin tollotinemi mopachotinemi tlalpa quitlaquauhtlallitinemi, ytech yn intlachiyelliz, çan ixquich ipan nemi quitemachia yn intlaqual yn incochca⁴⁹ yn inneheuhca yn ipaquilliz yn innacayo.

Auh ynic tlachichiuhtli, yn ytlac yn inacayo yn tlacatl, ca cenca mahuiztic yhuan ynic cenca mahuizchipahuac mahuizxayaque quinenehuillia yn ça ço catlehuatl oc centlamantli yn itlamahuiztic chipahuac, yn amo ma yehuatl quimomaquilli yn tomiyo y ehuayotl, yn amono yehuatl yhuatl yn quetzalli yn pepetlaca yn iuhqui teocuitlayo, yn iuhqui quen i yehuantin totome yhuan i manenenque yn talticpac nemi; amo yztitl, amo pipitzahuaca hueyac tlantli, yn // *tlancochtli* [p. 12, f. 2v] Yn *tlancochtli*, yn quimomaquilli ynic moman ahuique. Auh yehica ypampa, yn mochi y yehuatl, in maçonellihui yn intech ca manenenque, yn quinqualexia. Auh ytla yuh ytech yeni yn tlacatl, amo qualnecizquia. Auh yn tley nican yn intechpa mitohua yn incenquizca yn incenahualloca yn manenenque ca nel yntech monequi, yntech pouhqui.

Auh ynic quinanquillia yn iuhqui ytechpa yn tlacatl yn inemachilliztica, auh yn iuhqui yn itlamachilliztica. Auh yn ima, ynic mopallehuia yn inechichilliz [chica]hualliztica,⁵⁰ quinextia ynic quitlapachoz yn inacayo yhuan ynic quitzitzquiz yn itlahuiz yn iyaotlatqui ynic momanahuiz, yn iuhqui motecaquiltillia i yehuatzin sancto Tomas de Aquino:

yn tlapani ipa ytech ca quipia yn tlacatl yn tlaçotli huey yn imahuizchihualloca, auh yn itic amo no tle pollihui, auh ye oc cenca ypampa ytechpa yn yolliliztli yn *anima* yn acicatlamachillice ca itech ca huey yniquineneuhcatzin⁵¹ yniquipatillotzin,⁵² yn itechpatzinco yn totecuiyo *Dios* yhuan yhuayolque yn *Angelosme*. Auh ynic *Angelosme* yhuayolque, auh ca nel *spiritu* ca yollini mochipa cemicac, yn iuh no ye ypampa no itechpa⁵³ yolliliztli yn *anima* yn iuhqui yehuantin yhuan, yn itechpatzinco yn totecuiyo *Dios*, yniquineneuhcatzin,⁵⁴ yniquipa-

⁴⁹ Palabra manchada.

⁵⁰ Espacio roto y manchado.

⁵¹ Léase: *inic ineneuhcatzin*.

⁵² Léase: *inic ipatillotzin*.

⁵³ Agregadas las dos palabras.

⁵⁴ Léase: *inic ineneuhcatzin*.

Y su derechura¹⁴ es muy buena; admirable es su composición, porque al darle una columna al hombre, su cuerpo anda erguido, anda de pie. Y su cara está en la parte superior para que pueda ver el Cielo, y para que vea y desee lo que no fue dado, lo que no correspondió a los cuadrúpedos que andan todos cabizbajos, que andan agachados, que andan poniendo insistentemente su mirada en lo que es del suelo, que tan sólo viven en él esperando su alimento, su merienda, su desayuno, la alegría de sus cuerpos.

Y en cuanto creatura, al tronco del cuerpo del hombre, porque es muy admirable y porque posee un rostro agradable, tan limpio que lo asemeja a la tersura de cualquier otra cosa, no se dignó¹⁵ darle piel cubierta de pelo, tampoco plumones ni plumas largas y enhietas que resplandecen como metal precioso, tal como a los pájaros y a los cuadrúpedos que viven en la tierra; tampoco le entregó las uñas, ni los afilados y largos dientes, [p. 12, f. 2v] ni molares con los que se defiendan;¹⁶ y también por esta razón, dado que todo se refiere a los cuadrúpedos, los hace vistosos; pero, si así fuera respecto del hombre, no se vería bien. Y lo que aquí se dice de la apariencia y la disposición de los cuadrúpedos es que en verdad les son necesarias, a ellos pertenecen.

Y de esta manera, lo que corresponde y está en relación con el hombre es su capacidad de discernir y, de este modo, su capacidad de entender las cosas. Y sus manos, con las que se ayuda en su esfuerzo amargo, las muestra para cubrir su cuerpo y para asir sus insignias y sus armas para defenderse, tal como lo da a entender Santo Tomás de Aquino:

En lo que es frágil de suyo, el hombre conserva lo precioso y grande de su creación admirable, pero en su interior nada se destruye y, principalmente, porque el *ánima* en el acto de vivir es poseedora de cabal arbitrio puesto que ella es grande en cuanto que es la semejanza, la representación de nuestro señor *Dios* y sus allegados los *ángeles*. Y ya que los *ángeles* son sus allegados, y que el verdadero *espíritu* es el que vive por siempre jamás, así también, por esto mismo, en el acto de vivir el *ánima* es como ellos y, por mediación de nuestro señor *Dios*, por su semejanza, por su representa-

¹⁴ La del hombre.

¹⁵ La Trinidad.

¹⁶ Como a los animales.

tillotzin,⁵⁵ yn quenin iuhqui ynic cenquizca huecapa hueyztintli ynic teutl, ca yehuatzin tlahtohuani, tetcuiyo onca yhuellitzin ynic molanahuatillia ynic motetequimaquillia yn ompa ilhuicac yhuan y nican tlalticpac yhuan yn ompa mictlan, yhuan ynic ye mochi nican nohuian çan iceltzin quimotlacamachitia.

Auh çà no yuhqui yn tlatatl, ynic quimochihuillitziño yn tetcuiyo *Dios*, yn çà huel no yuhqui yntzonteco yntlahtocayo ymochintin yn ixquichtin yn tlachihualti yn yolcame tlalticpac; yehuatl huel quinquimacazquia quinnahuatizquia, auh y no yehuantin quitlacamatizquia yn iuh quimitalhua sant Juan Damasceno.

Auh ca no ihuan yehuatl yn itlahuiquillitziño yn itlamanitillitziño yn tetcuiyo *Dios* yneneuhcatzin, yn iuh no ytech ca quicniuhitla yn tetlatzontequilliliztli, yn mitohua *justicia*, yhuan y teicnoyttallitziño yn tetlaocolliliztli yhuan y mochi yn ixquich tlamantli yn qaltihuani yectihuani i yeni tetch, ca moch itech catca.

Auh y ma ço nelli // *hui i yehuatl in yn mitohua* [p. 13, f. 3r] yn mitohua motenehua yn ineneuhcatzin yn ipatillotzin yn tetcuiyo *Dios* quitoznequi, yn iuh quimomachitia sancto thomas, yn qaltica yectica tlamamacoc ynic chihualloc çan polliuh ytech yn tlatatl ypampa yn itlapilchihual yn itlatlacol. Auh ca yuhqui in yn tlachihualtin, yn yolcame tlalticpac, yn ayocmo quitlacamati, ayocmo tle yn ipa quitta çà motlaymacazcanequi, çà yuhqui tzonteme, auh y qaltihuani yectihuani yn itech catca quitlalcahui quicnocauh. Auh yn tle ynic mitohua motenehua yxiptlatzin ypatillotzin yn tetcuiyo *Dios* yn itechpa tlatatl amo pollihui, ca ytech ca. Auh maçonellihui yn çà quexquich auh yn iuhqui yehuantin tlatlacatecollo yn *diablos* me y tle yn quihuiquillico⁵⁶ yn intlacatillizpa, yn inchihuallizpa; yn iuhqui mitalhuitzinohua sant Dionisio, çan ya iuh mocauhque, yn iuh chihualloque, yn iuh yocoyalloque, yn iuh cetilliztica tlaça. Auh çà no yuhqui i yehuatl tlatatl, yc chihualloc yn ixiptlatzin yn tetcuiyo *Dios* ypampa ca ytech ca quipia yolliliztli, yn *anima* yn macitica tlamachillice, yehica yn iuhqui yehuatzin tetcuiyo *Dios*, ca çà huelcetzin [_ _ _],⁵⁷ auh yn iyeitillitziño huel cececcan moquixticate, yn cecenme, ynic tlatatzitziño, *personas*, auh yn *anima* çan no ce, auh ye tlamantli ytech ca huellitillitziño: ynic centlamantli yehuatl yn tlanamiquilliztli,⁵⁸ ca ye quitoznequi yn itechpatzincó ynic ce tlatatzintli, yn tetatzin; auh yn tlamachillitziño, ca ye quitozne-

⁵⁵ Léase: *inic ipatillotzin*.

⁵⁶ Decía *quihuicaquitziñoque*, pero fue corregido.

⁵⁷ Espacio dejado en blanco.

⁵⁸ En el original acaba en *lizt*; la corregimos siguiendo la forma en la que aparecen las otras dos palabras relativas.

ción como tal, es tan alta y grande como Dios, puesto que éste es gobernante, señor de la gente,¹⁷ cuyo poder consiste en determinar las cosas y asignar funciones a los demás allá en el Cielo y aquí en la Tierra y también allá en el Infierno¹⁸ y porque, finalmente, aquí y en todas partes sólo a él obedecen.

Y del mismo modo el hombre, porque nuestro señor *Dios* lo creó, es igualmente cabeza y gobierno de todos cuantos seres inanimados y animados hay en la Tierra; él justamente llegaría a asignarles funciones y a mandarlos, pero también ellos lo obedecerían, tal como lo dice San Juan Damasceno.

Y ciertamente también esta su acción de conducir y de normar es semejante a la de nuestro señor *Dios*, así también está en él conciliar la acción de juzgar, la llamada *justicia* y la compasión y la misericordia y todo cuanto de bondad y virtud haya en la gente, porque todo ha estado en él.

Y aunque [p. 13, f. 3r] esto que se dice y refiere de la semejanza y de la representación de nuestro señor *Dios* quiere decir, tal como lo enseña Santo Tomás, que lo que fue dado con bondad y rectitud desde que se dio la creación sólo se perdió para el hombre a causa de sus faltas y pecados. Y es así que las creaturas, los seres que viven en la Tierra, ya no lo obedecen, ya para nada lo consideran, sólo fingen respeto, sólo son como rebeldes, y lo que había en él de bondad y virtud lo olvidó, lo abandonó. Pero aquello que se dice y refiere de la imagen y representación de nuestro señor *Dios* no desapareció en el hombre, ciertamente está en él. Pero, aunque es menor, es semejante a la que trajeron los *tlatlacatecollo*, los *diablos*, en el momento de su nacimiento, de su creación; como se digna decir San Dionisio, desde entonces así quedaron, como fueron hechos, como fueron creados, así, juntamente con los hombres. Y asimismo el hombre, como fue hecho a imagen de nuestro señor *Dios*, por eso ciertamente conserva en él la vida, el *ánima*, con pleno entendimiento, porque es como nuestro señor *Dios*, que es justamente uno, pero su existencia trina se manifiesta separadamente, una por una, en cuanto *personas*, venerables personas, y el *ánima* es asimismo una, pero tres facultades hay en ella: la primera es la memoria, que quiere decir que está relacionada con la primera persona, el Padre; y el

¹⁷ *Tlahtohuani*, *tetecuiyo*, en su sentido colonial.

¹⁸ *Mictlan*, en su sentido colonial.

qui yn itechpatzinco ynic ome tlacatzintli, yn tepiltzin; auh yn tlanequilliztli, ca ye quitoznequi yn itechpatzinco yniqey tlacatzintli, yn *spiritu sancto*, yn ytech ca yhuan yn tlacatl nemaquixtillizhuellitilliztli, nemachillizneyocoxcayotl,⁵⁹ ynic huel nemaquixtillizhuellitilliztica, yn ipampa çan iyo ma nehuiquilliztica iyo ma neyttalliztica yn amo yn aca quin ipan yez quicuitlahuiz ynic quitepotztocaz yn qualli yectli nemilliztli yn anoço yn aqualli yn ayectli nenemilliztilliztli yhuan n itech ca çà no yuhqui yn tlacatl yxtilliloca y huellizçotl, ynic yehuatl tzinpeuhcayotl, yn iuhqui yehuatzin totecuiyo *Dios* ca yn tzinpeuhcayotzin y mochintin yn ixquichtin yn tlalticpac tlaca, yehica ypampa ynic yehuatzin tlachihualle, tlayocoyalle. Auh çà no yuhqui i yehuatzin Adam ca achto tlacatl çan oquiceltzin,⁶⁰ ca yntzinpeuhcayo y mochintin yn ixquichtin tlalticpac tlaca, yehica yn itechpa tlacamecayotl; no yhuan yn totecuiyo *Dios* ca y // *tzonquizca* [p. 14, f. 3v] Ca ytzonquizca yn mochi yn ixquich tlamantli on catqui, auh çà no yuhqui i yehuatl yn tlacatl yntzonquizca y mochintin yn ixquichtin tlachihualti, y manenenque, yolcame, y nacayoque, yehica ypampa ynic quinmocuitlahuizque⁶¹ ca yc chihualloque; yhuan yn quenin iuh yehuatzin totecuiyo *Dios* moch ic moyetzinotica yn moch, ic nohuian, yn ixquich ynic huey cemanahuatl, yn çàço campa yn ipa yehuatl cemanahuatl, auh çàçahuel no yuhqui yn iyollia, yn *ianima* yn tlacatl, ipan ca ytech ca yn cemanahuatēpitzin, auh ca yehuatl yn itlac, yn inacayo, ca moch itech, ca y mochi ynic nohuian yn itlacapa, ca moch ic nohuian catqui, yn çàçocampa yehuatl yn itlactitech yn tlacatl.⁶²

Auh nican oc cepa onpehua yn icemellahuaca⁶³ yc mocuepa ynic chihualloc yn ilhuicatl yhuan yn *Angelosme* ompa chaneque yhuan yn tlalticpactli ynic chihualloc, auh yn quen i yehuantin *Angelosme* cenchiualloque yn ilhuicatl niman tenque yn i[ti]c.⁶⁴ Auh çà niman iquac, amo huel cemilhuitl que⁶⁵ yn ilhuicac yn oncatca yn tlahuelliloque, yn aqualtin yn *Angelosme*, çà ca niman iquac yn quihualmotoquilli, yn quihualmotepehuilli yn mictlan yn totecuiyo *Dios*; auh yn qualtin, y mocnomatini⁶⁶ yn *Angelosme*, ompa mocauhque yn ilhuicatl ytic; yhuan nican mitohua, motenehua, yn quezqui tlanepa-

⁵⁹ Sobrepuesto el segundo *ne*.

⁶⁰ Léase: *oc iceltzin*.

⁶¹ Léase: *quimocuitlahuizque*.

⁶² Termina el párrafo con sólo estas dos palabras en el renglón.

⁶³ Léase: *icemellahuaca*.

⁶⁴ Borrado en el original.

⁶⁵ Léanse las dos palabras: *cemilhuitique*.

⁶⁶ Debiera ser plural: *mocnomatinime*.

entendimiento, que significa que está asociada a la segunda persona, el Hijo; y la voluntad, que quiere decir que está vinculada con la tercera persona, el *Espíritu Santo*, por el cual está en el hombre, junto a la posibilidad de salvación, la disposición a la prudencia que es, justamente, con la que realiza la posibilidad de salvación, porque tan sólo por el hecho de acompañarse y de verse unos a otros no habrá quien lo cuide para que vaya tras la buena y recta vida o la mala y torcida manera de vivir; también está en el hombre el poder ser estimado, puesto que él es el principio, tal como nuestro señor *Dios* es, ciertamente, principio de todos cuantos hombres hay en la Tierra, porque él es el hacedor, el creador. Y del mismo modo, Adán es ciertamente el primer hombre, el otro único, porque es principio de todos cuantos hombres hay en la Tierra, porque de él parte el linaje humano; asimismo, nuestro señor *Dios* [p. 14, f. 3v] es ciertamente el final de todas cuantas cosas existen y, de la misma manera, el hombre es el final de todas cuantas creaturas hay, los cuadrúpedos, los animales pequeños, los corpulentos, porque para eso fueron hechos, para que lo apoyen; igualmente, tal como nuestro señor *Dios* se digna estar en todo, en todas partes, en todo lo que es el gran mundo, por doquiera en el mundo, también de la misma manera la vida, el *ánima* del hombre, está en un mundito, está en su tronco, en su cuerpo, por todo él, por todos sus costados, por todas partes está, por todos los lugares del cuerpo del hombre.

Y aquí va a comenzar otra vez, para lo cual se regresa, la declaración completa del momento en que fue creado el Cielo y los *ángeles* que habitan en él y de cuando fue creada la Tierra. Y de este modo, los *ángeles* que fueron creados junto con el Cielo de inmediato colmaron su interior. Y entonces, ni un solo día habían estado en el Cielo los *ángeles* malvados, los malos, cuando en seguida vino a soterrarlos, a arrojarlo al Infierno nuestro señor *Dios*; y los *ángeles* buenos, los humildes, se quedaron allá en el interior del Cielo; asimismo, aquí se dice, se refiere, qué tantas sobreposiciones del Cielo

nolli yn ilhuicatl yn i catqui, ynic tlecoticate yhuan ynic hualtemoticate, auh ca huellihqui ynic cate yn huehuey xonacatl, yn itoca *cebulas*, ynic nenepan iuhcticate yn icacallo; yece maço nellihui y nenepan iuhcticate, camo huel momati yn quecizquitzontli *leguas*, yn quecizquitzontli necehuilliztica ynic momamacauhcticate⁶⁷ yn tlatic yn ipa yn izqui tlanepanolli yn ilhuicatl, ca ayac aqui huelquimati, ca ça yehuatzin quimamachiltitzinohua yn totecuiyo *Dios* yhuan i yehuantin tlamatinime yn motocayotia *Astrologos* yn quimati i ye mochintin, ynic cate yn izqui tlanepanolli, yn ilhuicame, ca matlactetl once; auh no yhuan ca chicontlanepanol ylhuicatitech, ca cecente ylhuicatitech yn cate yn chicontetl cicitlalti yn tetonalmaca, yn mitohua motenehua // *planetas*.⁶⁸

⁶⁷ Sobrepuesto el segundo *ma*: *momamacauhcticate*, reiteración de *macaualtia*.

⁶⁸ Sobrepuesta la *l*. Esta palabra aparece como reclamo, lo cual indica la pérdida de folios.

existen, desde las que están en lo alto hasta las que están bajando hacia acá y que, ciertamente, están como una enorme *xonácatl*, de las llamadas *cebollas*, porque sus capas están así, unas sobre otras; pero aunque están así, unas sobre otras, no puede saberse cuántos miles¹⁹ de *leguas*, cuántos miles de jornadas,²⁰ hay de separación entre las distintas sobreposiciones del Cielo, puesto que no hay quien lo sepa bien, ya que sólo él, nuestro señor *Dios*, se digna saberlo, así como los conocedores que se nombran *astrólogos* saben de cómo están todas las diversas sobreposiciones de los cielos, que son once; pero también que son siete capas celestes, que en cada uno de los cielos están las siete estrellas que dan *tonalli* a la gente, las que se dicen y se nombran *planetas*...

¹⁹ Se traduce así en virtud de que *tzontli*, además de 400, tiene el sentido de innumerable.

²⁰ A la letra: “descansos”.

